

Realizacja inicjatyw lokalnych w społecznościach

Art. 2 pkt 4

Ilekcroć w ustawie jest mowa o: 4) inicjatywie lokalnej – rozumie się przez to formę współpracy jednostek samorządu terytorialnego z ich mieszkańcami, w celu wspólnego realizowania zadania publicznego na rzecz społeczności lokalnej.

Jak wskazuje definicja ustawowa inicjatywa lokalna to szczególna forma współpracy przy realizacji zadania publicznego podejmowana przez jednostki samorządu terytorialnego i mieszkańców. Istotą inicjatywy lokalnej jest to, że zadanie realizowane jest **wspólnie**. Oznacza to w praktyce wspólne zaplanowanie przedsięwzięcia, realizację i odpowiedzialność za nie, które biorą na siebie mieszkańcy i właściwe jednostki organizacyjne samorządu. Inicjatywa lokalna nie jest tożsama ze zleceniem zadania mieszkańcom, gdzie wybiera się wykonawcę, kontroluje się go i rozlicza. Zgodnie z ustawą strony umowy o realizację IL są równe i określają wzajemne zadania oraz odpowiedzialność jako współrealizatorzy zadania publicznego. Inicjatywa lokalna jest najwyższą formą partycypacji obywatelskiej, gdzie mieszkańcy biorą współodpowiedzialność za zrealizowanie zadania .

W oparciu o kilkuletnią praktykę rozwijania inicjatywy lokalnej w Polsce można zauważyć rozwój dwóch podejść do inicjatywy w społecznościach lokalnych

- a) Inicjatywa lokalna jako narzędzie aktywności mieszkańców
- b) Inicjatywa lokalna jako narzędzie aktywizacji mieszkańców –konkurs

Oba podejścia do realizacji inicjatywy lokalnej są możliwe, jednak wymagają spełnienia pewnych warunków .

INICJATYWA LOKALNA JAKO NARZĘDZIE AKTYWNOŚCI MIESZKAŃCÓW

Podejście do inicjatywy lokalnej jako narzędzia aktywności mieszkańców jest faktycznym wyrazem realizacji idei partycypacji społecznej mieszkańców w sprawy publiczne. Model ten kładzie nacisk na inicjatywę jako narzędzie, w ramach którego mieszkańcy aktywizują się i wspólnie chcą podjąć jakieś działanie z partnerem jakim jest samorząd.

Ten sposób podejścia do inicjatywy lokalnej wynika bezpośrednio z zapisów art. 19 b ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Art. 19b ust. 1

W ramach inicjatywy lokalnej mieszkańcy jednostki samorządu terytorialnego bezpośrednio, bądź za pośrednictwem organizacji pozarządowych, lub podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 mogą złożyć wniosek o realizację zadania publicznego do jednostki samorządu terytorialnego, na terenie której mają miejsce zamieszkania lub siedzibę

Kto może złożyć wniosek na IL ?

Mieszkańcy bezpośrednio lub za pośrednictwem organizacji pozarządowej lub podmiotu z art. 3 ust.3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (występuje w ich imieniu) składają wniosek do właściwej jednostki samorządu terytorialnego. Zapis ten wskazuje, że to po stronie społecznej jest aktywność w zakresie zgłoszenia wniosku na realizację inicjatywy lokalnej.

Formalnie pod wnioskiem może podpisać się dwóch mieszkańców by spełnić kryterium ustawowe. Jednak patrząc na ideę IL im większe ma ona poparcie tym większa szansa na to, że IL spotka się z pozytywną odpowiedzią samorządu.

Wsparciem dla mieszkańców mogą być organizacje pozarządowe (fundacje, stowarzyszenia, i ich koła i oddziały) oraz podmioty z art. 3 ust. 3 ustawy (np. kościelne osoby prawne). Organizacje te mogą z jednej strony stymulować mieszkańców do podjęcia inicjatywy, z drugiej strony mogą wziąć na siebie organizacyjne kwestie związane z przygotowaniem wniosku (zbieranie podpisów) oraz realizacyjne (obsługa i koordynacja IL). Należy jednak podkreślić, że organizacje te nie są wnioskodawcami. To mieszkańcy muszą chcieć realizować IL i włączyć się w nią. Organizacje mogą pomóc ale nie wyręczą mieszkańców. Należy zwrócić uwagę, że często w społecznościach lokalnych to właśnie w organizacjach pozarządowych zrzeszeni są liderzy lokalni. Dlatego warto wykorzystać IL jako narzędzie aktywności tych liderów, które pozwoli im włączyć innych mieszkańców do działań lokalnych.

Zgodnie z ustawą aktywność mieszkańców przy realizacji IL może mieć postać:

- a) Pracy społecznej
- b) Wkładu finansowego
- c) Wkładu rzeczowego

Każda forma zaangażowania jest ważna, należy jednak pamiętać, że szczególnie ważne jest społecznoinicjatywa, która jest istotą wspólnej realizacji przedsięwzięcia z samorządem lokalnym. Wagę i ocenę poszczególnych form zaangażowania społecznego może również wprowadzić samorząd o czym w dalszej części.

Przy inicjatywie lokalnej jako narzędziu aktywności zakłada, że mieszkańcy sami identyfikują jakiś problem lokalny, sami określają propozycje jak można go rozwiązać i występują z nią do władz samorządowych

Kiedy składany jest wniosek na IL ?

Wniosek składany może być w każdym czasie do właściwej jednostki organizacyjnej samorządu. Mieszkańcy muszą jednak pamiętać, że IL to realizacja zadania publicznego, co dla samorządu równoznaczne jest z wydatkami budżetowymi. Tutaj pojawia się główny problem z realizacją podejścia do IL jako przejawu aktywności mieszkańców.

Realizacja IL wymaga po stronie samorządu zaangażowania opartego na :

- a) Zaangażowaniu środków finansowych w realizację przedsięwzięcia lub
- b) Zaangażowaniu zasobów rzeczowych będących w dyspozycji samorządu i
- c) Zaangażowaniu osobowym, poprzez włączenie do IL właściwych pracowników urzędu lub innych jednostek organizacyjnych samorządu (pracownicy domu kultury, szkoły, ośrodka sportu itp.)

Zaangażowanie środków finansowych lub rzeczowych wynika ze specyfiki zadania, które zgłoszone zostało w ramach IL. Należy pamiętać, że IL to wspólne realizowanie zadania samorządu. Oznacza to, że samorząd dzisiaj to zadanie realizuje lub realizować powinien. Oczywiście pomysł mieszkańców musi zostać włączony w działania właściwej jednostki organizacyjnej, w jej plan działania i budżet.

Specyfika zadania zgłoszonego przez mieszkańców musi więc wymagać ze strony samorządu decyzji czy zadanie to wpisuje się w realizowane w danym roku przedsięwzięcia czy też nie. Szczególnie jeżeli wymaga ono zaangażowania środków finansowych. Należy pamiętać, że samorząd działa w oparciu o budżet roczny (styczeń – grudzień), którego planowanie zaczyna się już na jesieni roku poprzedzającego (wrzesień). Do 15 listopada powstaje projekt budżetu, a więc plan wydatków i przychodów samorządu na rok kolejny. Inicjatywa lokalna jako pomysł mieszkańców na realizację zadania publicznego musi wpisać się w ten harmonogram i kalendarz.

Samorząd ma dwie możliwości finansowania IL. Pierwsza to wydzielenie z budżetu oddzielnej puli środków na zadania, które będzie realizował w ramach IL z mieszkańcami. Rozwiązanie takie stosowane jest przez część samorządów. Wydzielone środki trafiają do rezerwy celowej w budżecie, która rozwiązywana jest każdorazowo gdy wniosek na IL jest przyjęty do realizacji. Zaletą takiego podejścia jest to, że właściwe jednostki organizacyjne wiedzą jaką pulą środków dysponuje samorząd. Rozwiązanie takie ma też swoje wady. Główną wadą jest to, że wydzielenie środków oznacza de facto zorganizowanie „nowej puli” pieniędzy na zadania, co przy obecnej sytuacji samorządów jest trudne. „Nowa pula” oznacza w praktyce, że środki te powinny pomniejszyć budżety poszczególnych komórek i jednostek organizacyjnych w samorządzie i trafić do rezerwy. Oczywiście zaletą takiego rozwiązania jest to, że wnioski składane przez mieszkańców w ciągu roku budżetowego mogą być na bieżąco realizowane z tej rezerwy.

Innym rozwiązaniem, które w praktyce jest stosowane to przyjęcie założenia, że środki na IL są w budżetach poszczególnych komórek i jednostek organizacyjnych. Podejście takie oznacza, że wydatki danej jednostki będą mogły być realizowane również na realizację IL. W tej sytuacji IL może stać się przyczyną oszczędności dla budżetu samorządowego. Przykładowo: jeżeli mieszkańcy zgłoszą inicjatywę w zakresie zadań kulturalnych np. chcą zorganizować zajęcia teatralne dla swoich dzieci, to naturalnym partnerem dla nich jest dom kultury. Dla domu kultury taka inicjatywa może być ciekawym sposobem na poprawienie

atrakcyjności oferty, ale również na zmniejszenie kosztów działania. Mieszkańcy wnoszą przecież do IL swój wkład własny (praca społeczna, wkład rzeczowy czy finansowy). Przy tym podejściu moment złożenia wniosku o realizację zadania w trybie IL ma kluczowe znaczenie. Idealnym czasem wydaje się okres planowania budżetu na rok kolejny (wrzesień). Dlatego w takiej sytuacji często stosowane jest rozwiązanie, w którym samorząd zachęca mieszkańców do zgłaszania wniosków wcześniej.

Gdzie składany jest wniosek na IL ?

Mieszkańcy mogą złożyć wniosek do dowolnej jednostki organizacyjnej samorządu. Ze względu na fakt, że mamy doczynienia z wnioskiem w rozumieniu Kodeksu postępowania administracyjnego procedura składania nie jest określona. W praktyce najlepiej kierować wnioski do kierowników danych jednostek tj. wójta, burmistrza, prezydenta w przypadku samorządów gminnych. Jednym z kluczowych warunków do realizacji IL jest klarowna ścieżka rozpatrzenia i realizacji wniosków w samorządzie. Idealnym rozwiązaniem byłoby posiadanie w każdej jednostce organizacyjnej osoby, która odpowiada za realizację zadania z mieszkańcami. Dzisiejszy model samorządu w małym stopniu zakłada angażowanie mieszkańców w realizację zadań publicznych, ponieważ to samorząd jest głównym wykonawcą. IL w tym zakresie tworzy nowy standard relacji z mieszkańcami. Rozstrzygnięcie tego kto w samorządzie odpowiada za IL jest kluczowe. Obecna praktyka jest bardzo różna. Można spotkać modele, w których jest jedna osoba do której wpływają wszystkie wnioski o realizację IL i to ona jest „przewodnikiem” dla mieszkańców po samorządzie. Lub osoby takie są w różnych jednostkach, ze względu na zakres tematyczny IL (szczególnie w większych jednostkach samorządu terytorialnego, takie osoby wskazywane są w różnych jednostkach organizacyjnych). Niezależnie od tego jak to rozwiązane zostanie, podstawową kwestią jest to, by mieszkańiec wiedział z kim rozmawiać na każdym etapie realizacji IL.

Jak realizować współpracę w ramach IL ?

Kluczem dla realizacji tego modelu jest otwartość administracji na aktywność mieszkańców. Po stronie samorządu jest ocena pomysłu mieszkańców i uznania go za celowy lub nie. Samorząd jako realizator zadania, jest uprawniony do podjęcia decyzji pozytywnej lub negatywnej, co do wspólnego przedsięwzięcia z mieszkańcami. Decyzja samorządu ma być jednak oparta na obiektywnych znanych wszystkim zasadach oceny. Dlatego ważnym jest określenie trybu i szczegółowych kryteriów oceny wniosków jakie złożą mieszkańcy.

Art. 19c.

1. Organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego określa tryb i szczegółowe kryteria oceny wniosków o realizację zadania publicznego w ramach inicjatywy lokalnej. Szczegółowe kryteria oceny powinny uwzględniać przede wszystkim wkład pracy społecznej w realizację inicjatywy lokalnej.

2. Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego, dokonując oceny wniosku, bierze pod uwagę szczegółowe kryteria oceny wniosku oraz jego celowość z punktu widzenia potrzeb społeczności lokalnej.

Zgodnie z ustawą każda jednostka samorządu terytorialnego powinna opracować i przyjąć (w formie uchwały organu stanowiącego) rozwiązanie prawne określające tryb i szczegółowe kryteria oceny wniosków na realizację zadania publicznego w ramach inicjatywy lokalnej. Z punktu widzenia samorządu kryteria te pozwalają urzędnikom zdecydować o podjęciu współpracy z mieszkańcami. Mieszkańcom natomiast umożliwiają przygotowanie wniosków, odpowiadających na potrzeby samorządu w zakresie realizacji zadania publicznego.

Przykładowe kryteria:

- 1. zgodność zadania publicznego z zadaniami planowanymi do realizacji w jst (0-10)*
- 2. Celowość przedsięwzięcia z punktu widzenia potrzeb społeczności lokalnej wynikających m.in. z wyników badań przeprowadzonych w miejscowości (wywiady grupowe, ankiety) (0-10)*
- 3. wkład mieszkańców*
 - a) w formie pracy społecznej (0-10)*
 - b) w formie rzeczowej (0-10)*
 - c) w formie finansowej (0-10)*
- 3. Szacowany udział środków jst w realizacji zadania (0-10)*
- 4. Liczba osób, na które oddziaływać będzie IL (0-10)*
- 5. ...*

Wybór kryteriów i ich waga jest ustalana przez samorząd. Powinny być one przedstawione w sposób czytelny dla mieszkańców. Ich intencją ma być dawanie szerokich możliwości współpracy JST i społeczności w zakresie rozwoju lokalnego

Mieszkańcy powinni oczywiście znać te warunki, jednak należy pamiętać, że jednym z ważniejszych kryterium, jakie powinien samorząd uwzględniać przy ocenie takich propozycji jest potrzeba społeczna i zaangażowanie mieszkańców. Jeżeli określona grupa mieszkańców widzi problem, chce go rozwiązać i ma propozycję to warto wykorzystać ten potencjał.

Otwartość samorządu na inicjatywy ma głównie na celu włączenie mieszkańców w rozwiązywanie problemów lokalnych. Dzisiaj żaden samorząd w Polsce nie rozwiąże sam wszystkich problemów, dlatego, jeżeli pojawiają się zainteresowani, którzy chcą włączyć się aktywnie w realizację zadań trzeba stworzyć im do tego warunki.

Art. 19d.

Po uwzględnieniu wniosku, o którym mowa w art. 19b ust. 1, organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Art. 19g.

Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego wspólnie z wnioskodawcą opracowuje dokumenty niezbędne do przeprowadzenia inicjatywy lokalnej, w tym harmonogram i kosztorys.

Wniosek, który uznany zostanie za celowy uruchamia tak naprawdę proces tworzenia szczegółowego planu określającego jak mieszkańcy i samorząd chcą zrealizować wspólnie zadanie z jakim zaangażowaniem i w jakim czasie. Proces takiego planowania jest najważniejszy dla powodzenia przedsięwzięć. Każda ze stron musi wiedzieć co, kiedy i na jakich zasadach może i chce zrealizować.

Przy podejściu do IL jako narzędzia aktywności mieszkańców ten etap jest najważniejszy. Nic tak nie zniechęci ludzi do pracy jak zbyt rozbudowane procedury oraz brak kontaktu z przedstawicielami partnera samorządowego. Strony muszą jasno określić swoje oczekiwania, możliwości podjęcia zobowiązań oraz czas ich realizacji. Po stronie samorządowej jest również jasne przedstawienie warunków formalnych realizacji inicjatywy lokalnej jako zadania publicznego, szczególnie obowiązujących w tym zakresie procedur, które często nie są znane mieszkańcom.

INICJATYWA LOKALNA JAKO NARZĘDZIE AKTYWIZACJI MIESZKAŃCÓW –KONKURS

Drugim modelem realizacji IL w Polsce na bazie praktyk samorządów w ostatnich dwóch latach jest podejście opierające się na założeniu, że inicjatywą lokalną można pobudzić aktywność lokalną.

Model ten wychodzi z założenia, że podstawą do realizacji IL jest zadanie publiczne, którego realizacja jest obowiązkiem samorządu. Samorząd realizując je szuka partnerów do jego wykonania. Szczególnie chodzi o zadania, które nie mają charakteru obligatoryjnego a mieszczą się w katalogu określonym w art.19 b ust.1. ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Samorząd może dzięki IL pobudzać aktywność mieszkańców wskazując im możliwość realizacji wspólnie jakiś przedsięwzięć, które mogą bezpośrednio dotyczyć rozwiązania problemów, zaspokojenia potrzeb mieszkańców. W modelu tym samorząd włączając mieszkańców chce również uczynić ich współodpowiedzialnymi za efekty realizacji zadania. Takim przykładem mogą być np. realizowane wspólnie lokalne inwestycje. W Łodzi z wykorzystaniem IL realizowany był program „Zielone podwórko”. Zakładał on włączenie się mieszkańców wspólnot mieszkaniowych z udziałem miasta w zagospodarowanie podwórek i współodpowiedzialność w ich tworzeniu i utrzymaniu. Programem miasto stara się stymulować oczekiwania („chcemy mieć ładne podwórko”) i otrzymać efekt („chcemy współtworzyć to podwórko i za nie odpowiadać”).

Kto może złożyć wniosek na IL ?

Wniosek składają mieszkańcy bezpośrednio lub za pośrednictwem organizacji pozarządowej. Podejście konkursowe do IL i chęć samorządu do pobudzania aktywności mieszkańców nie wyłącza zapisów ustawowych. To co jest istotą wniosku a więc zadanie publiczne wskazuje jednak samorząd. Rolą samorządu w tym podejściu do IL jest zidentyfikowanie problemu oraz wskazanie kto po jego stronie będzie za jego realizację odpowiadał. Mamy więc wskazany podmiot organizujący konkurs, który przygotowuje ogłoszenie, udziela informacji, zbiera wnioski, określa procedurę ich wyboru. Formalnie cała procedura musi być jawna i jest najczęściej opisywana w formie zarządzeń organów wykonawczych samorządu. Samorząd jest zobligowany do realizacji zasad jawności, uczciwej konkurencji i efektywności, partnerstwa przy realizacji współpracy z mieszkańcami.

Zakres uprawnień samorządu co do przygotowania procedury naboru wniosków nie może wyłączać przepisów ustawowych. Podstawą do określenia procedury powinny być przepisy lokalne, szczególnie uchwała organu stanowiącego określająca „*tryb i szczegółowe kryteria oceny wniosków o realizację zadania publicznego w ramach inicjatywy lokalnej*”

Ogłoszenie musi więc wskazywać:

- a) Jaki jest przedmiot współpracy w ramach IL – tutaj samorząd jest ograniczony katalogiem zawartym w art. 19 b ust.1
- b) Kto jest uprawniony do składania wniosków- zakres podmiotowy może być dookreślony poprzez wskazanie, że nabór wniosków dotyczy mieszkańców np. osiedla X. Takie dookreślenie musi jednak wynikać ze specyfiki zadania publicznego jakie samorząd chce realizować z mieszkańcami
- c) Kryteria oceny wniosków –te kryteria muszą być zgodne z uchwałą organu stanowiącego
- d) Termin naboru wniosków
- e) Podmiot organizujący konkurs

Kiedy składane są wnioski na IL ?

Odpowiedź na to pytanie w przypadku podejścia do IL jako narzędzia aktywizowania mieszkańców jest ściśle powiązana z opisaną wcześniej procedurą opracowania budżetu jednostki samorządu terytorialnego.

Model konkursowy wydaje się idealnym narzędziem do planowania pracy i realizacji zadań przez właściwe komórki i jednostki organizacyjne samorządu, które mogą zaplanować realizację IL jako narzędzia włączającego mieszkańców do współpracy ze swoją jednostką. Wracając do przykładu domu kultury, w trybie konkursowym dom kultury może zachęcać mieszkańców do włączenia się w pracę placówki na dwóch etapach:

- a) Planowaniu pracy na rok kolejny

b) Realizacji planu w roku kolejnym

Podejście pierwsze jest wyrazem realizacji zasady subsydiarności i opiera się na założeniu, że cała procedura konkursowa ma na celu wyłonienie przedsięwzięć, które mieszkańcy potrzebują i chcą realizować we współpracy z domem kultury. Przy tym rozwiązaniu konkurs jest najbliższy idei IL, gdzie mieszkańcom zostawia się identyfikowanie problemu i sposobu rozwiązania z udziałem jednostki organizacyjnej samorządu. To mieszkańcy we wniosku wskażą co i dlaczego chcą realizować z domem kultury, w jaki sposób. W tej sytuacji nabór wniosków powinien być realizowany np. w okresie czerwiec –wrzesień w celu wybrania i wpisania w plan działań placówki zadań, które faktycznie samorząd chce realizować z mieszkańcami, ale w roku kolejnym. Wybrane zadanie wpisywane jest do budżetu placówki wraz ze wskazaniem podstawy prawnej oraz współrealizatorów.

W podejściu drugim to dom kultury sam określił potrzeby i szuka partnerów do ich realizacji. Tutaj konkurs jest postępowaniem nakierowanym na wybór partnera do realizacji już konkretnego przedsięwzięcia. Przy tym rozwiązaniu jesteśmy bliżej procedur zlecenia zadania niż inicjatywy lokalnej, ale w praktyce tworzymy warunki do aktywizowania różnych grup nieformalnych, które często nie mogą brać udziału w konkursach na zlecenie zadania publicznego. To podejście jest więc quasi inicjatywą lokalną. Gdzie IL wykorzystuje się jako podstawę prawną do współpracy z grupami mieszkańców. Rozwiązanie to warto jest rozważać w sytuacji gdzie w praktyce często nie ma sensu organizowanie konkursu w rozumieniu ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie a istotą współpracy ma być wspólne przedsięwzięcie. Takie podejście jest dedykowane głównie do współpracy ze zorganizowanymi grupami mieszkańców np. nieposiadające osobowości koła organizacji pozarządowych, koła zainteresowań, grupy sąsiedzkie, ale również może to być narzędzie włączania organizacji pozarządowych do współpracy z mieszkańcami. Organizacje pozarządowe bezpośrednio nie mogą być wnioskodawcą w ramach IL, ale tylko pośrednikiem działającym w imieniu mieszkańców. Instytucja może więc pełnić funkcje animacyjne dla społeczności lokalnej, zachęcać mieszkańców do złożenia wniosków na ogłoszony przez samorząd konkurs, wspierać mieszkańców na etapie opracowania i później realizacji IL z właściwą jednostką organizacyjną samorządu.

Gdzie składany jest wniosek na IL ?

Przy podejściu konkursowym do IL , jako narzędzia aktywizowania mieszkańców wniosek składany jest do wskazanej komórki organizacyjnej wskazanej w ogłoszeniu konkursowym. Samorząd realizujący takie rozwiązanie do IL określa wyraźnie gdzie i kto po jego stronie będzie partnerem mieszkańców w realizacji IL. Zgodnie z tym co wskazałem przy opisie podejścia do IL jako narzędzia aktywności mieszkańców, wniosek nadal ma charakter wniosku w rozumieniu KPA. Zmiana nie może wyłączyć podstaw ustawowych. Oznacza to, że mieszkańcy jeżeli złożą wniosek w innym miejscu niż wskazany w konkursie to nadal musi on być procedowany zgodnie z uchwałą. Obecna praktyka wskazuje również, że przy tym podejściu samorządy wprowadzają również do użycia formularze wniosków o IL. Głównym

celem takiego zabiegu jest możliwość uzyskania od mieszkańców ofert opisanych w podobny sposób co daje możliwość ich oceny według przyjętych kryteriów zawartych w uchwale określającej „*tryb i szczegółowe kryteria oceny wniosków o realizację zadania publicznego w ramach inicjatywy lokalnej*”. Złożenie wniosku niezgodnie z wyznaczonym formularzem również nie jest podstawą do odrzucenia wniosku mieszkańców. Nadal obowiązuje KPA, gdzie forma wniosku nie ma znaczenia a kluczowa jest jego treść.

Jak realizować współpracę w ramach IL ?

Ocena wniosku realizowanego w podejściu konkursowym jest de facto porównywaniem ofert złożonych przez mieszkańców. Należy jednak pamiętać, że każdy wniosek oceniany musi być indywidualnie. Przyjęcie lub odrzucenie wniosku musi być uzasadnione. Należy również pamiętać, że mimo trybu „konkursowego” wniosek mieszkańców jest rozpatrywany jako wniosek w trybie KPA. Ryzykiem jakie niesie dla samorządu tryb konkursowy jest to, że rozstrzygnięcia dotyczące wyboru mogą być zaskarżane przez mieszkańców. Prawo zaskarżenia jest prawem mieszkańców. W podejściu gdzie IL jest narzędziem aktywizowania się mieszkańców prawdopodobieństwo skarżenia rozstrzygnięcia samorządu jest mniejsze niż w trybie „konkursowym”. Wynika to z tego, że istotą IL jest wola stron do wspólnego realizowania zadania publicznego. Jeżeli samorząd nie ma takiej woli to nie można go zmusić. Przy konkursie pojawia się, oprócz woli samorządu, również konkurencyjność ofert mieszkańców. Ich porównanie może powodować, że mieszkańcy nie będą zgadzać się z przyjętym rozstrzygnięciem, co może nieść za sobą konsekwencje w postaci procedury odwoławczej.

Wybór wniosków do realizacji zarówno w podejściu pierwszym jak i drugim uruchamia procedurę ustalania szczegółów, w tym budżetu i harmonogramu w sposób identyczny dla obu rozwiązań. Realizacja IL jest więc nadal realizacją wspólnego przedsięwzięcia. Umowa łącząca mieszkańców i samorząd jest umową cywilnoprawną zapewniającą równość stron. Odpowiedzialność za realizację przedsięwzięcia spoczywa na obu stronach. Zakres odpowiedzialności stron wynikać powinien z ustaleń i zapisów porozumienia. Ewentualne spory powstałe w wyniku realizacji IL rozstrzygane są więc na drodze cywilnej a nie administracyjnej.

Podsumowując oba podejścia należy zwrócić uwagę na to, że zgodnie z zapisami ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie realizacja modelu drugiego nie może wyłączyć aktywności mieszkańców w zakresie samodzielnego złożenia wniosku. Model drugi ma charakter uzupełniający. Zgodnie z art. 19 b ust.1 wnioski mieszkańców są wnioskami w rozumieniu KPA. Oznacza to, że przepisy uchwał lokalnych nie mogą wyłączyć i ograniczyć uprawnień wynikających z ustaw. Co oznacza w praktyce, że mieszkańcy mogą składać wnioski w czasie i formie w jakiej sami chcą. Samorząd musi takie wnioski rozpatrzyć, szczególnie uwzględniając fakt, że mieszkańcy sami są aktywni i chcą włączyć się w rozwiązanie problemów lokalnych. Aktywność tą samorząd powinien wspierać, gdyż sam nie

jest wstanie rozwiązać wszystkich problemów lokalnych a pomoc mieszkańców może okazać się nieoceniona.

Podsumowanie:

Inicjatywa lokalna jako narzędzie współpracy lokalnej stawia relacje mieszkańiec –samorząd na najwyższym szczeblu drabiny partycypacyjnej. W ramach IL mieszkańcy stają się współrealizatorami zadań publicznych identyfikując problemy i przedstawiając sposoby ich rozwiązania. Udział mieszkańców w realizacji zadań publicznych nie wyłącza jednak odpowiedzialności samorządów za ich realizację. Mieszkańcy wspierają procesy dają możliwość realizacji zadań w inny sposób często bardziej efektywny ze względów społecznych . Realizacja IL niestety nie wyłącza procedur po stronie samorządu. Kluczowym jest przedstawienie mieszkańcom tych ograniczeń. Szczególnie przepisy dotyczące prawa zamówień publicznych stają się obecnie głównym ograniczeniem w zakresie wdrożenia IL . Drugim ważnym aspektem są środki finansowe. IL w modelowej postaci powinna być wdrażana w oparciu o budżety jednostek organizacyjnych samorządu, gdzie udział mieszkańców może zmniejszyć koszty realizacji zadania. Największym zagrożeniem dla rozwoju IL jest dzisiaj łączenie IL z myśleniem o nowych zadaniach i nowych środkach. To nie są nowe zadania. To ma być inna forma realizacji już dzisiaj podejmowanych zadań. Bez dodatkowych kosztów.

Na inicjatywę lokalną można również spojrzeć z trzeciej strony. Samorządy mogą wykorzystać IL do uatrakcyjnienia oferty swoich placówek np. poprzez wprowadzenie do programu realizacji zadań pomysłów mieszkańców wraz z ich zaangażowaniem. Taki model działania domu kultury czy biblioteki może być ciekawą formą rozwoju aktywności obywatelskiej.

Opracował: Łukasz Waszak, Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich „OPUS”